

Плескачова В.С.,
курсантка факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гаркуша А.Г.,
старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ ЗАКОННОСТІ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Актуальність теми дослідження обумовлена новаціями щодо процесуального порядку затримання особи, які були запроваджені Кримінальним процесуальним кодексом України від 2012 р. (далі – КПК України).

Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду у кримінальному провадженні обмежує свободу пересування громадян, тому воно потребує постійного додержання законності, яке забезпечується прокурорською діяльністю.

У першу чергу першочергової уваги потребує затримання уповноваженою службовою особою в порядку ст. 208 КПК України та забезпечення прокурором законності під час такого затримання.

При цьому поняття «законність затримання» є комплексом, і включає такі аспекти, як: наявність визначених законних підстав затримання; відповідні закону суб'єкти, які здійснили затримання; додержання прав затриманої особи; правильне складання процесуальних документів затримання; дотримання законності щодо доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування; додержання строків затримання; додержання законів при звільненні затриманої особи.

Прокурор перевіряє законність затримання саме з цих питань, якщо якийсь з цих пунктів не буде додержаним, то затримання автоматично вважається незаконним.

Спочатку прокурор зобов'язаний встановити наявність передумов та підстав для затримання особи. Виходячи із ч. 1 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [1].

Отже, підставою затримання є підозра особи у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, а передумовами визнаються вказані вище випадки.

У разі, коли відповідні повноваження у суб'єкта затримання відсутні, прокурор повинен встановити, чи відповідає ситуація затримання вимогам ст. 207 КПК України, яка регулює порядок законного затримання особи, і в разі, коли з'ясується протилежне – вирішити питання про притягнення особи, яка здійснила незаконне затримання, до передбаченої законом відповідальності, зокрема про порушення кримінального провадження за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 146 КК України: незаконне позбавлення волі або викрадення людини [3].

У кожному випадку затримання особи прокурор повинен перевірити виконання уповноваженою службовою особою, що здійснила затримання, обов'язків, передбачених ч. 4 ст. 208 КПК України, а саме: негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України [1].

Перевіряючи додержання прав затриманого, прокурор повинен враховувати, що вони відповідають правам підозрюваного у кримінальному провадженні, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, набуває статусу підозрюваного та всього комплексу прав, передбачених ч. 3 ст. 42 КПК України [1].

Набуття затриманим статусу підозрюваного відбувається з моменту затримання, яким, відповідно до ст. 209 КПК України, є момент, коли така особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Разом з тим, у зв'язку із затриманням підозрюваний набуває низки специфічних прав, які потребують підвищеної уваги прокурора. Зокрема, це право затриманого на повідомлення інших осіб про затримання.

Перевіряючи його додержання, прокурор має встановити: 1) факт повідомлення (надання можливості здійснити таке повідомлення) і 2) негайність повідомлення (надання такої можливості).

Об'єктом прокурорського нагляду щодо додержання вказаного права затриманого є як уповноважена службова особа, що здійснила затримання, так і службова особа, відповідальна за перебування затриманих (яка відповідно до ч. 5 ст. 213 КПК України зобов'язана перевірити дотримання вимог щодо повідомлення, а в разі нездійснення повідомлення про затримання –

здійснити передбачені дії самостійно). Окремої уваги прокурора потребують питання забезпечення права затриманої особи на захист.

Прокурор реалізує вимоги ч. 2 ст. 20 КПК України, здійснюючи нагляд за виконанням уповноваженою службовою особою, що здійснила затримання, обов'язку негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги, а у разі неприбуття в установленій законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, - негайно повідомити про це відповідний орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги (ч. 4 ст. 213 КПК України).

Також підлягає з'ясуванню додержання п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, який встановлює, що підозрюваний має право на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту - мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату [3].

Перевірці прокурора підлягає також відповідність вимогам закону процесуального оформлення факту затримання, що здійснюється на підставі протоколу затримання.

Прокурор має звернути увагу на правильність оформлення протоколу, достовірність і повноту викладених у ньому відомостей (з урахуванням положень ст. 104 та ч. 5 ст. 208 КПК України), а також своєчасність його вручення підозрюваному та направлення прокурору (що має бути здійснено негайно). Також прокурор повинен перевірити виконання уповноваженою службовою особою вимог ст. 210 КПК України щодо доставлення затриманого до органу досудового розслідування, відповідно до яких така особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування [2].

Відповідно до ст. 211 КПК України, строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання.

При цьому затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

При встановленні перевищення визначених законом строків затримання, прокурор зобов'язаний своєю постановою звільнити затриману особу з-під варти.

Останнім етапом забезпечення прокурором законності затримання є перевірка додержання закону щодо звільнення затриманої особи. Таке звільнення має місце у наступних випадках, які розрізняються за підставами та правовими наслідками, а саме:

- 1) звільнення затриманої особи у разі обрання до неї запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою;
- 2) звільнення затриманої особи, строк затримання якої закінчився.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. : станом на 05 серпня 2018 р. Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, №11-12, №13, ст. 88.

2. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. Х.: Фактор, 2013. -1072 с.

3. Білоусов Олександр Іванович, Смоков Сергій Михайлович Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України : Монографія. Одеса:, 2009. 112с.

Плетенець В.М.,

доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Іскра А.Ю.,

курсантка факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ ТА ПОТЕРПІЛИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Міжнародними організаціями, що досліджують проблеми боротьби зі злочинністю протиправний вплив на свідків, потерпілих й інших осіб визнано «найбільш розповсюдженим засобом підриву системи кримінального правосуддя». Ще Ганс Грос звертав увагу на наявність протидії розслідуванню, зокрема, шляхом давання неправдивих показань, удаваності з боку обвинуваченого чи свідка під час допиту [1, с. 125, 365]. Дана проблема потребує належної уваги і вирішення з урахуванням результатів існуючих напрацювань, шляхом проведення відповідних досліджень вченими-криміналістами, фахівцями із судової та загальної психології, інших наук, інтереси яких певним чином стосуються вказаної проблеми.